

*аспірант кафедри світової
літератури
Івано-Франківського
національного університету
імені Василя Стефаника*

ІНТЕГРАЛЬНІСТЬ ОБРАЗУ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА У ТВОРЧОСТІ КАСТАНА АБГАРОВИЧА

Гуцульський край з давніх-давен був простором стику різних філософій, культур, доль людей, суперечних, а часто непримиренних. Проте така особливість співіснування ґрунтувалася на взаємодії протилежностей. Діалог був націлений не на боротьбу й протистояння української, польської, єврейської і вірменської культур, а на розвиток і процвітання кожної з націй. В силу історичних обставин імена сподвижників свободи і рівноправ'я стиралися у пам'яті поколінь, а творчість митців інтерпретувалася на вимогу пануючій ідеології або трималася під знаком табу. Серед забутих часом літературних надбань, що сприяли гармонізації стосунків польської і української культур, – твори представника письменства Польщі ХІХ століття – Кастана Абгаровича. Багатогранна художня спадщина митця, вміщена у кількох прижиттєвих виданнях, ще чекає свого читача і дослідника.

Кастан Абгарович та його творчість були неприйнятними для радянського літературознавства. Про це свідчить відсутність публікацій поляка у часи епохи тоталітаризму, оскільки після видання перекладів П. Кирчіва під назвою «При стрілецькій ватрі» (1892) українською мовою не вийшов у світ жоден художній твір польського письменника. Тільки у 1958 році була опублікована книга «Юрій Федькович в розвідках та матеріалах», що вміщувала фрагмент літературно-критичного нарису Абгара-Солтана «Осип-Юрій Федькович – руський народний поет на Буковині» у перекладі Ф. Погребенника. Такі обставини не сприяли знайомству українських читачів з творчою постаттю Кастана Абгаровича. Проте тільки тепер ми можемо здобути на серйозну оцінку прози митця, що була унікальним феноменом у літературі ХІХ століття. Отже постать Кастана Абгаровича, непересічної людини, художника слова, життя і творчість якого були тісно пов'язані з Україною і її народом, потребує перегляду.

Кастан Абгарович – польський письменник, вірменин за походженням (літературний псевдонім – Абгар-Солтан) є представником літератури польсько-українського пограниччя. Літератор народився у селі Чернів під Станіславовом 7 серпня 1856 року. Свої шкільні роки митець пов'язував з майбутнім Івано-Франківськом, вважаючи себе його корінним мешканцем. Проте життя польського письменника було пов'язане не тільки зі Станіславовом. Вчився Абгар-Солтан у Львівській гімназії. До 1875 року здобував освіту у Львівському університеті, але не закінчивши навчання, переїхав на Тернопільщину. Саме там майбутній художник слова почав свою письменницьку діяльність.

Кастан Абгарович як творча особистість був відомим у літературних колах польсько-українського пограниччя. У 1905 році письменник став одним із співзасновників літературно-мистецького часопису «Przedświat» у Львові, на ламах якого вже на зорі модернізму проголошувалися основні постулати «мистецтва заради мистецтва» представників «Молодої Музи» і Молодої Польщі. Абгар-Солтан співпрацював з багатьма виданнями Львова, Кракова і Варшави. Навіть критикуючи митця за мистецьке перебільшення змалювання образів українців у збірці новел «Русини», Іван Франко визнав літератора справді талановитим художником слова.

Кастан Абгарович – автор повістей «Клуб кажанів» (1892), «Полюбовна угода» (1894), збірок новел «З сільського двору» (1895), «Русини» (1893), літературно-критичної розвідки

«Осип-Юрій Федькович – український поет на Буковині» (1892), яка, на думку В. Полека, «... до 1973 р. була найповнішим дослідженням про буковинського поета у зарубіжному літературознавстві...» [2, с. 5]. Заслуга Абгара-Солтана полягає не тільки в ознайомленні польських читачів з життям й творчістю буковинського письменника. Каєтан Абгарович, аналізуючи поезію, прозові твори і драматургію гуцульського літератора, утврджує думку про переосмислення взаємовідносин між польською і українською культурами в ім'я мирного обопільного розвитку.

Імпульсом до зацікавлення постаттю Юрія Федьковича для Абгара-Солтана стала пісня на вірш „Сокільська княгиня”, почута з уст молодого студента. Твір настільки вразив серце Каєтана Абгаровича, що польський митець почав збирати відомості про життя й творчість письменника з Гуцульщини. Безпосередньо познайомитися з «буковинським Кобзарем» було неможливо, оскільки письменника вже не було серед живих, проте постать митця залишилася у пам'яті людей і у літературних творах співця Карпатських гір. Розповіді людей та друквані матеріали лягають в основу літературно-критичного нарису «Józef Jerzy Hordyński-Fed'kowicz – poeta rusiński na Bukowinie» .

Пізнаючи світ Федьковича, Каєтан Абгарович вимальовує у дослідженні образ письменника, який присвятив своє життя пробудженню національного почуття у серцях українців. Критик називає гуцульського поета кобзарем, лірником, сином Бояна, що «... wykradał z ust ludu pieśń żywą, drgającą krwią tego ludu; wsłuchiwał się w szepty grobów dawnych i z pod mogiły wydobywał stare podania i wcielone w żywe obrazy podawał czytelnikom» [10, с. 7]. («Викрадав з уст народу живу пісню, що рухала кров'ю цього народу; вслухався у шепотіння давніх гробів і з-під могил видобував старі перекази і втіленими у живі образи подавав читачам». Переклад наш. – М. І.).

Абгар-Солтан характеризує Федьковича як справжнього народного співця. Патріотичні мотиви простежуємо чи не в кожному творі українського письменника, адже автор – людина, що віддано любила свою землю. Буковинський митець був втіленням невмирущого, вільного гуцульського етносу, не підкореного жодним народом. Він - дитина природи, що прагнула до повного єднання з рідною землею й почувалася чужою серед кам'яних вулиць міста.

Та й польський письменник – не зовсім типовий шляхтич. Поважна, але завжди весела людина, Каєтан Абгарович захоплювався прекрасним, адже виріс серед карпатських красвидів, мешкав серед квітучого Поділля і розумівся на житті, що його оточувало. Можливо, саме любов до вільного простору, недоторканої природи Карпатських гір та їхніх мешканців надихнула як українського, так і польського письменників, захопила Абгара-Солтана своїм оригінальним, неповторним виявом у творчій постаті Юрія Федьковича.

Каєтан Абгарович звертається до літературної спадщини українського письменника не тільки у літературно-критичному нарисі. В оповіданні «До мети», яке входить до збірки Абгара-Солтана «Русини», автор вводить у сюжетну канву постать самого співця з Гуцульщини і подію, що мала місце у реальному житті українського суспільства кінця XIX століття – ювілей 25-річчя творчості Юрія Федьковича.

У центрі твору – події з життя молодого вчителя і талановитого митця Івана Гудза. Хлопець знайомиться з поляком, проте стикається не з ненавистю чи непримиренністю, але готовністю допомогти у біді, толерантністю і чуйністю. Молодий шляхтич сприяє юнаку у всіх його починаннях, ламаючи стереотип ворожого ставлення своєї нації до українців і утврджуючи дружні відносини між народами. Не випадково Каєтан Абгарович переносить місце дії до Чернівців – центру культурного життя Буковини, де головний герой зустрічається з відомим українським письменником Юрієм Федьковичем. Філософія життя молодого вченого Івана пов'язана зі світоглядною позицією буковинського Кобзаря, адже обидва митці – прихильники згоди й любові українського і польського народів. У творчій візії Абгара-Солтана Юрій

Федькович й Іван Гудз виступають сподвижниками дружби і поєднання двох слов'янських націй "w świat piękna i dobra, do królestwa zgody i jedności, królestwa Bożego na ziemi" (В світ краси і добра, королівства згоди і поєднання, королівства Божого на землі. (Переклад наш. – М. І.) [8, с. 91]. Гуцульський край є простором спільної оборони прав українського і польського народу, адже обидві нації визначаються на історичній карті XIX століття однією дефініцією «austryackich Ruthenów» [10, с. 8].

Абгар-Солтан в оповіданні «До мети» змальовує урочистості з нагоди 25-річчя творчості Юрія Федьковича з реалістичною докладністю. Польський письменник стверджує, що гуцули настільки любили свого художника слова, що прагнули привітати ювіляра і розділити з Федьковичем радість знаменної події у літературному житті поета і всієї України: «Uroczystość przybrała niezwykle rozmiary. Prócz Polaków i Rusinów ze sfer inteligentnych, niespodziewanie napływać zaczęli do miasta huculi z gór, ludzie, wśród których stary śpiewak pół życia przepędził, których kochał, o których śpiewał. Kto ich uwiadomił o uroczystości zamierzonej? Tego dotychczas nikt nie doszedł. Schodzili się jednak tłumnie. Malownicze postacie, gotowe modele dla malarzy spływały z oddalonych gór...» (Австрійських русинів. Переклад наш. – М. І.) [8, с. 92]. Абгар-Солтан оригінально змальовує представників гуцульського етносу, до якого належав і Юрій Федькович. Автор говорить про горян як про «na pół dzikie, ale piękne postacie huculów» (Напівдики, але гарні постаті гуцулів. Переклад наш. – М.І.), захоплюючись оригінальною і неповторною картиною життя рідних Федьковичу Карпатських гір і їхніх мешканців [8, с. 92]. Польський письменник виразно описує настрої людей перед святкуванням, адже дух волі й патріотизму, розбуджений у серцях українців виступами молодого професора Івана Гудза, заповідав урочистий настрій події у житті Федьковича і всієї Буковини.

Кастан Абгарович змальовує неповторну картину святкування ювілею гуцульського письменника. В оповіданні урочистості розпочинаються із богослужіння, відправи у церкві.

За матеріалами Осипа Маковея знаємо, що святкування ювілею відбулося 6 липня 1886 року у Чернівцях завдяки друзям митця та чернівецькій громаді, що були занепокоєні станом здоров'я розчарованого у житті та праці письменника. Дослідник стверджує: «На такий настрій душі його ювілей, хоч і скромний, міг бути добрим ліком – і громада розумно робила, що старалась його врятувати» [1, с. 374]. Юрій Федькович був приємно здивований дійством. На загальних зборах «Руської Бесіди» ювіляра оголосили почесним членом товариства. Святкування почалося промовою голови «Руської бесіди» Й. Пігуляка. Про богослужіння, що має місце у творі Абгара-Солтана, Осип Маковей не згадує.

Співець з Карпат був зразком, ідеалом для всіх. Глибоко релігійна людина, „stary poeta klęczał, bił się w piersi, pokutę czynił i za błędy młodości Pana Boga o przebaczenie prosił. Tłum z różnorodnych żywiołów czynił za nim to samo” [8, с. 93].

(«Старий поет вкляк, бив себе у груди, покутував і Бога за помилки молодості прощення просив. Натовп з різноманітних стихій чинив за ним те саме». Переклад наш. – М. І.)

Абгар-Солтан змальовує Юрія Федьковича як віруючу людину, яка дякує Богу за своє життя. (У літературно-критичному нарисі автор також порушує цю проблему, аналізуючи поезію буковинського митця «Пречиста Діво, радуйся, Маріє». Вірш викликав щиру цікавість у Абгаровича своєю формою й смисловим наповненням, адже, на думку дослідника, асоціювався з творчістю М. Конопницької, що увійшла у польську літературу п'ятнадцять років після написання твору українського письменника. Кастан Абгарович висловлює думку про те, що поезію можна помилково сприймати як блюзнірство щодо Бога, проте пояснює, що автор так гостро відчував людську долю й біль, що засумнівався у милосерді Найдосконалішого).

Іван Гудз як учень і послідовник співця з Гуцульщини постійно присутній біля митця. Він ніби живе втілення омріяного, такого жаданого майбутнього, заради якого жив і працював буковинський письменник. Кастан Абгарович вводить у сюжет твору святкування пам'ятної

дати Федьковича й образ молодого сподвижника ідеї дружби двох слов'янських народів для того, щоб показати недаремну працю українського поета. Та й змалювання сцени привітання буковинського Кобзаря має прихований смисл, адже саме ювілей 25-річчя творчості став приводом для посвяти Федьковичем свого життя країні і народу.

Виголосивши 12 липня на ламах часопису «Буковина» подяку землякам за несподіванку і привітання, Юрій Федькович додав: «Не маю я слів, мої Вельми Чесні Земляки, щоби-м Вам так подякував, як Ви мене пошанували, та коли моя праця на що придалася, то прийміть увірення, що я і далі буду трудитися на рідній ниві і що я готов все моє принести на вівтар матері Руси, на вівтар людськості» [Цит. за: 1, с. 366-367].

Така людина як Іван Гудз повинна була підтвердити непомильність думок гуцульського письменника щодо зближення двох слов'янських націй як гаранту взаємного розвитку на шляху до правди й свободи. Абгар-Солтан вкладає в уста Федьковича слова замилювання, радості й подяки молодому професору. Нагороджений лавровим вінком.

Цікаво, що в описі святкування творчого ювілею Федьковича, поданого „Польською газетою” за 1886 рік, не знайдемо жодної згадки про увінчання українського поета лавровим вінком. Зворушливим й захоплюючим змальоване привітання від селян Кіцманського повіту і Раранча: „Найбільш несподівано, з власної ініціативи, прибули на це святкування, вийшли в зал з глибоким поклоном і вручили схвильованому поету подарунки: два великі калачі, стопку солі і кружок свіжого меду. Це гарне виявлення пошани було безперечно наймилішою нагородою співакові, а на присутніх зробило враження, яке не можна описати” [Цит. за: 7, с. 105].

Юрій Федькович говорить: „Jemu (Івану – М. І.) to właściwie ten wieniec należy się. Nie moja to zasługa, lecz jego jest, że duch się w nas obudził, że serca odtajały. Jam nie zasłużony. Com od Boga wziął, tom wam oddałem, nie wielką zasługę ma skowronek za śpiew swój, to dar Boży... Jemu (Івану – М. І.) wieniec oddajcie” [8, с. 95]. («Цей вінок насправді йому належить. Не моя це заслуга, але його, що дух у нас пробудився, що серця розтали. Я не заслужив. Що від Бога взяв, те вам віддав, не велику заслугу жайвір має за свій спів, це дар Божий... Йому вінець віддайте». Переклад наш. – М. І.)

Гуцульський митець оголошує молодого професора Гудза послідовником справи усього свого життя – пробудження патріотизму у серцях українців і становлення дружніх стосунків між слов'янами.

Абгар-Солтан вкладає в уста Івана слова привітання для Юрія Федьковича. У творі молодий професор сам виголошує промову про важке дитинство, військову службу та тугу письменника за зеленою Буковиною на чужині. Розповідає талановитий науковець і про здобутки письменника у літературному й суспільному житті нації, наголошуючи: „... był śpiewakiem zgody i miłości, wieszczem pojednania... Żaru on nie kładł na rany... przeciwnie, balsamem zgody je zalewał. Czuł on, że w bratnim uścisku z polskim narodem nasza przyszłość leży, przyszłość naszej narodowości” [8, с. 93]. («Був співцем згоди і любові, пророком поєднання... Жару він не клав на рани... навпаки, бальзамом злагоди їх заливав. Він відчував, що у братніх обіймах з польським народом лежить наше майбутнє, майбутнє нашої національності». Переклад наш. – М. І.)

Юний послідовник Федьковича ставить акцент на питаннях толерантності й дружніх відносин польського і українського народів. Проте у виступі Гудза немає жодної згадки про твори буковинського митця. Абгар-Солтан оминає декламування в оповіданні «До мети» поезій і прози українського письменника, концентруючи увагу читачів на увінчанні голови скромного художника слова лавровим вінком і на урочистому настрої слухачів, що були захоплені талановитістю і освіченістю Юрія Федьковича й Івана Гудза.

Польська газета” подає реальну картину святкування ювілею Федьковича: «Співали пісень на слова буковинського митця, декламували поезію та прозові твори співаця з Гуцульщини, що підтверджує також і замітка з «Польської газети»: «Особливо відспівано «Поклін»

(муз. Вербицького), «Гуляли» і «Із «Józef Jerzy Hordyński-Fed'kowicz – poeta rusiński na Bukowinie» дає негативну оцінку повісті «Три як рідні брати» яка єдина не закінчується трагедією. Саме у цьому творі змальований образ поляка – нелюда, брутального офіцера, польськість якого, за словами Абгаровича, виявляється тільки в словах: «Co chcesz?», проте митець пояснює, що схожих офіцерів було багато у всіх арміях держав-загарбників, що поневолювали Польщу. Можливо, саме неприхильність польського письменника до повісті зумовила відмову митця від введення у сюжет «До мети» декламування поезій і прози Федьковича, адже твір «Три як рідні брати» був прочитаний на ювілеї Федьковича як зразковий для його прозової творчості.

Кастан Абгарович правдиво відтворює настрій свята, урочистість події у житті буковинського митця. Польський літератор високо цінує творчість українського письменника, адже, прагнучи зблизитися з художнім єством митця, скеровує свого героя до підписання протоколу на видання збірки ювіляра: «On wstał i powiedział jej (панні Євфрозині – I.M.), że musi wracać, żeby dziś jeszcze podpisać protokół pierwszego posiedzenia komitetu, który ma na celu wydanie zbiorowe dzieł jubilata [8, с. 97].

Він встав і сказав їй, що мусить повертатися, щоб ще сьогодні підписати протокол першого засідання комітету, який має за мету повне видання творів ювіляра. (Переклад наш. – М. І.) Абгар-Солтан говорить про літературну подію, що дійсно мала місце у житті українців XIX – початку XX ст. Йдеться про першу повну збірку творів Юрія Федьковича, що планувалася до друку після смерті українського письменника. Згідно з останньою волею поета всі твори було передано у розпорядження товариства „Руської Бесіди”, проте спроба видати твори буковинського митця обмежилася одним томом, що побачив світ у 1896 р. Образ Юрія Федьковича присутній не тільки у змалюванні художньої постаті гуцульського письменника безпосередньо у творах Кастана Абгаровича. Натяком на знання мистецького хисту українського митця виступає творче мислення самого Абгара-Солтана, адже для його творів, зокрема оповідання «Ілько-Швабюк», властиве авторське попередження читачів про наслідки, що матимуть місце у житті героя у недалекому майбутньому через необдуману поведінку чи вчинки. Так, циганка Ріна не усвідомлює, що її корисливість стане причиною смерті безневинних людей, проте автор попереджує читача про силу розбурханих почуттів, жахливі події у житті Маріки і її близьких. Абгар-Солтан стверджує: «Cyganka także milczała i wpatrywała się bacznie w grę twarzy Mariki; radowała się swym dziełem; czuła, że celu dopięła, że w duszy namiętnej kobiety roznieciła powy pożar; nie dbała oto jakie rozmiary przybierze, jakie spustoszenie sprawi...» [9,38]. Циганка також мовчала і вдивлялася уважно в гру обличчя Маріки; раділа зі своєї праці; відчувала, що мети досягла, що у душі пристрасної жінки розвела новий пожар; не дбала, які розміри прибере, яке спустошення викличе... (Переклад наш. – М. І.)

Такий прийом характерний і для Юрія Федьковича. Зокрема у повісті «Люба-згуба» автор стверджує: «Нічо так чоловікові вже віку не укоротає, як та люба. Хто не вірить, най лиш слухає, що розказуватиму...» [3, с. 5]. Оповідач починає розповідь, одразу натякаючи на її трагічному фіналі, адже вказує на те, що стане причиною гибелі героїв. Наявність авторської техніки творення художньої дійсності гуцульського митця у творах польського літератора, на нашу думку, дозволяє говорити про певне наслідування, хоча дана проблема потребує глибшого осмислення і вивчення у плані порівняння творчості обох митців у контексті літературного процесу Європи XIX – початку XX ст.

Зацікавленість Кастана Абгаровича літературною спадщиною Юрія Федьковича виливається у неповторний образ буковинського Кобзаря, що виступає інтегральним у художній творчості Абгара-Солтана. Знайомство польських читачів із творчими здобутками українського митця, відтворення знаменної події у житті України XIX ст. й увічнення творчої постаті буковинського кобзаря у літературних творах письменника пограниччя – усе свідчить

про усвідомлення вагомості художньої постаті Юрія Федьковича для польської літератури і цінність творчості Каєтана Абгаровича для української письменності, адже через століття їхні оригінальні твори несли у собі полум'я толерантності, взаємної відповідальності й дружби двох слов'янських націй.

Література:

1. Маковей О. Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича. – Чернівці: Золоті литаври, 2005. – 432 с.
2. Полек В. Абгарович Каєтан // Біографічний словник Прикарпаття. Збір. та опрац. Володимира Полека, – Івано-Франківськ: Новий Час, 1993. – С. 5.
3. Федькович Ю. Твори в 2 т. Т. 2. – К.: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1984. – 426 с.
4. Франко І. Осип Юрій Федькович (Кілька слів по поводу 25-літнього ювілею його літературної діяльності) // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Т. 27. – К.: Видавництво «Наукова думка», 1980. – С. 37-39.
5. Франко І. Перше повне видання творів Федьковича // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Т. 33. – К., Видавництво «Наукова думка», 1982. – С. 116-136.
6. Франко, Abgar-Sołtan. Rusini // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Т. 29. – К.: Видавництво «Наукова думка», 1981. – С. 37.
7. Ювілей Федьковича // Юрій Федькович в розвідках і матеріалах. / Упор. і прим. Г. І. Гуменюк, А. П. Коржупової, Ф. П. Погребенника та ін. – К: Держлітвидав, 1958. – С. 104-106.
8. Abgar-Sołtan. Do celu. // Abgar-Sołtan. Rusini. Szkice i obrazki. – Kraków: Nakładem Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej, 1893. – S. 1–97.
9. Abgar-Sołtan. Ilko Szwabiuk. // Abgar-Sołtan. Ilko Szwabiuk. Dobra nauczka. – Lwów: Jakubowski & Zadurowicz, 1896. – S. 1-141.
10. Abgar-Sołtan. Józef Jerzy Hordyński-Fed'kowicz – poeta rusiński na Bukowinie: szkic literacki, Kraków: Drukarnia «Czasu» Fr. Kluczyckiego i sp., 1892. – 34 s.

Анотація

I. МИКИТИН. ИНТЕГРАЛЬНОСТЬ ОБРАЗА ЮРИЯ ФЕДЬКОВИЧА У ТВОРЧОСТІ КОЄТАНА АБГАРОВИЧА

У статті здійснено аналіз рецепції художньої постаті Юрія Федьковича у прозовій творчості Каєтана Абгаровича. Зосереджено увагу на інтегральності образу українського письменника у літературній спадщині Абгара-Солтана, зокрема дослідженні творів гуцульського митця польським літератором, введення у сюжет оповідання «До мети» Каєтана Абгаровича події святкування 25-річчя художньої діяльності Юрія Федьковича.

Ключові слова: інтегральність, діалог культур, Гуцульщина, образ.

Аннотация

И. МЫКИТЫН. ИНТЕГРАЛЬНОСТЬ ОБРАЗА ЮРИЯ ФЕДЬКОВИЧА В ТВОРЧЕСТВЕ КОЄТАНА АБГАРОВИЧА

В статье анализируется рецепция художественного образа Юрия Федьковича в прозе Каєтана Абгаровича. Сфокусировано внимание на интегральности образа украинского писателя в литературном наследии Абгара-Солтана, в частности исследование произведений гуцульского художника польским литератором, отображение в сюжете рассказа «К цели» Каєтана Абгаровича события празднования 25-летия художественной деятельности Юрия Федьковича.

Ключевые слова: интегральность, диалог культур, Гуцульщина, образ.

Summary

**I. MYKYTYN. Yu. FEDKOVYCH'S INTEGRAL IMAGE
IN KOETAN ABGAROVICH'S CREATIVE WORK**

The appreciation of the artistic figure of Yuriy Fedkowych in Kajetan Abgarowych's prose works is analysed in the article. Special attention is paid to the integrity of the Ukrainian writer's image in Abgar Soltan's literary heritage, especially to the researches on the Gutsul artist's works done by the Polish literary man; to the introduction of the event concerned the 25th year anniversary of Yuriy Fedkovich's artistic works that took place in the real life of the Ukrainian society in the 19th century to the plot of Kayetan Abgarovich's story "Do Mety" ("To the Goal").

Key words: Yuriy Fedkovich, integrity, culture dialogue, Gutsul land, anniversary, image.